בס"ד "הדף - יום יום לתולדותינו"

יום ד', כ"א בתשרי תשע"ד – הושענא רבה (25 בספטמבר)

עם הדבק בעברו בלבד הוא עם גוסס, אך אם היהודים ישאבו מעברם דעת ואהבה אל מורשתם, יהיה להם הכח לפתוח את שערי עתידם.
אבא קובנר, 1978

היום, היום השביעי של חג הסוכות, נקרא בתלמוד הבבלי: "**יום שביעי של ערבה**" [מסכת סוכה דף מ"ב:], על שם שהיו מקיפים את המזבח בבית המקדש בערבה. ויש שהיו קוראים אותו: "**יום חיבוט חריות**", על שם ענפי הדקל שהיו מביאים וחובטין אותן בקרקע בצידי המזבח [שם דף מ"ה., במשנה]. אמנם, במדרשים נמצא שקוראים יום זה: "**הושענא**" [ויקרא רבה ל"ז] או "**הושענא רבה**", "וכיוון שהגיע יום הושענא רבה, נוטלים ערבי נחל, ומקיפין שבע הקפות" [מדרש תהלים י"ז ה'].
ובשם זה ("הושענא רבה") נזכר יום זה לדורות.

אמנם מסוגיית הגמרא הבבלית לא ניתן להכיר את אופיו של הושענא רבה כ**יום דין**, והוא ידוע כ"יום נטילת ערבה". רמז לכך נמצא במה שהוזכר בדרשה בתלמוד הירושלמי [מסכת ראש השנה פרק ד', הלכה ח'], להוכיח שהתקיעה (של השופר בראש השנה) תהא בתפילת מוסף: "ואותי יום יום ידרושון - זו תקיעה וערבה". בשני מועדים אלה (ראש השנה והושענא רבה), כולם נמצאים בבית הכנסת בזמן המוסף, אם לשמיעת קול השופר בראש השנה ואם לנטילת הערבה ביום הושענא רבה. עצם הדבר שהושוו שני הימים האלה זה לזה, יום תקיעת השופר שהוא יום הדין, ליום נטילת הערבה, שהוא הושענא רבה, מלמדנו על יסוד משותף להם: דין.

וכך כתוב ב'ספר המנהיג' (סימן ל"ח):
"כי בהושענא רבה מקוימת חתימת שלושת הספרים ה פ ת ו ח י ם בראש השנה לפני הקב"ה, ו נ ח ת מ י ם ביום הכיפורים, ובהושענא רבה - תכלית הכפרה".

כבר בספרי הפוסקים אנו מוצאים שיש בהושענא רבה גוון של חג, שהכול באים לבית הכנסת, ומרבים לומר מזמורים כמו ביום טוב ומרבים קצת בנרות, כמו ביום הכיפורים [טור, אורח חיים תרס"ד]. והרמ"א מוסיף:
"והמדקדקים נוהגים לטבול עצמן קודם עלות השחר, כמו בערב יום הכיפורים, ויש נוהגים ללבוש הקיטל כמו ביום הכפורים". [שו"ע, אורח חיים, סימן תרס"ד, א']

לעתים מתרחב העניין עד שנדמה ש'מרוב עצים לא רואים את היער', לא מדגישים את עיצומו של היום ועל מה נידונים בו, מרבים בתפילות המתחילות ב'הושענא' ולכן קוראים ליום זה "**הושענא רבה**" ["חיי אדם", כלל קנ"ג]. רואים ביום זה מעין המשך לימים הנוראים, אבל לא מבליטים מספיק את מה שכתב ה'טור':

"לפי שבחג נידונים על המים, והכל הולך אחר החיתום, וכל חיי אדם תלויים במים". [טור, אורח חיים, סימן תרס"ד]

מעניין שדווקא בספרי חסידות אשכנז, שנתחברו על רקע רדיפות ושמדות, בקידוש שם ה' במותם, הרי רק השמים היו פתוחים לפניהם, כי הקרקע, אדמת חו"ל הטמאה - בערה תחתיהם, והם שהשאירו לדורות, את תפילת 'אב הרחמים'. ארץ ישראל כה נשגבה בעיניהם - עד שהותירו לנו גם את אריכות הסברתם בבקשת הגשמים ומעמדה של ארץ ישראל.

הערבה והמים

בחג הסוכות נידונים על המים, הרי זה עניינם המיוחד של "ערבי נחל", התלויים כל כך במים, לְרַצּוֹת ולבקש על המים. וכך נמצא הסבר חשוב ביחס שבין נדרים וגשמים. שלא היה יום מרובה בקרבנות כיום השביעי של סוכות, שבו עובר על 'בל תאחר' על נדרו, אם עבר החג, ובעוון נדרים - גשמים נעצרים. קיימת תלות הדדית בין הרמה המוסרית של בני אדם בארץ ובין ירידת הגשמים, כי הבטחות שווא גורמות מניעת גשמים. וכך הם דברי הגמרא:
"אין הגשמים נעצרים אלא בשביל פוסקי צדקה ברבים ואין נותנין, כדכתיב: 'נְשִׂיאִים וְרוּחַ וְגֶשֶׁם אָיִן - אִישׁ מִתְהַלֵּל בְּמַתַּת שָׁקֶר'" [משלי כ"ד, ט"ו]. [מסכת תענית ח':]

"ולמה ערבה בהושענא רבה? לפי שהערבה גדילה על מים ואז נידונים על המים", ועל זה נידונים "שיושב בדין, אם לא עברו נדריהם, נותן להם מידה במידה... אם יתן נדרים בעתו, 'וְנָתַתִּי מְטַר אַרְצְכֶם בְּעִתּוֹ'. ומביאים קרבניהם בהושענא רבה... והיו קושרים הבהמות בענפי ערבה: 'אִסְרוּ חַג בַּעֲבֹתִים עַד קַרְנוֹת הַמִּזְבֵּחַ' [תהילים קי"ח כ"ז], ואומר: ריבונו של עולם,

"חַג הַסֻּכּוֹת תַּעֲשֶׂה לְךָ שִׁבְעַת יָמִים בְּאָסְפְּךָ מִגָּרְנְךָ וּמִיִּקְבֶךָ. **וְשָׂמַחְתָּ בְּחַגֶּךָ** אַתָּה וּבִנְךָ וּבִתֶּךָ וְעַבְדְּךָ וַאֲמָתֶךָ וְהַלֵּוִי וְהַגֵּר וְהַיָּתוֹם וְהָאַלְמָנָה אֲשֶׁר בִּשְׁעָרֶיךָ. שִׁבְעַת יָמִים תָּחֹג לַה' אֱלֹקֶיךָ בַּמָּקוֹם אֲשֶׁר-יִבְחַר ה' כִּי יְבָרֶכְךָ ה' אֱלֹקֶיךָ בְּכֹל תְּבוּאָתְךָ וּבְכֹל מַעֲשֵׂה יָדֶיךָ **וְהָיִיתָ אַךְ שָׂמֵחַ**." [דברים ט"ז 13-15]

בשמחה ובטוב לבב, בתפילה לימים טובים ונעימים לכל בית ישראל!

הדף מוקדש ל**פדיון נפשם** של נעדרי וכלואי ישראל

יום ד', כ"א בתשרי תשע"ד – הושענא רבה (25 בספטמבר)

עם הדבק בעברו בלבד הוא עם גוסס, אך אם היהודים ישאבו מעברם דעת ואהבה אל מורשתם, יהיה להם הכח לפתוח את שערי עתידם.
אבא קובנר, 1978

מה שנדרנו הבאנו, והענפים שאסרנו בידינו הם, הואיל ולא עצרנו מתת, גם אתה אל תעצור הגשמים"! [ספר הרוקח, סימן רכ"א],

הנה קיבלנו ביאור חדש על הפסוק "אִסְרוּ חַג בַּעֲבֹתִים", המסביר וקושר את קורבנות הנדרים שבחג - לענפי הערבה, כלומר, עם ברכת הגשמים! נוסף על כך אנו למדים ביאור חדש לשם: "הושענא רבה".
"ועושין יום גדול שהוא סוף השנה, ואומר: "הושיעה את עמך וברך את נחלתך" על שם זה, היו קורין אותו יום 'הושענא רבה'... לפי שזה היום, גדול בעיני כול". [ספר הרוקח, שם]

במה נחשב יום הושענא רבה ל**סוף** השנה? כי למחרת, ביום טוב האחרון של החג תהא בקשה חדשה על הגשמים לקראת השנה החדשה. לא מפני ריבוי ההושענות נקרא אותו יום כך, אלא מפני העניין החמור (והרב) של היום הזה - עניין הגשמים והמים – וכן דאגו חכמינו שלא יחול הושענא רבה בשבת כדי שיוכלו להתפלל על הגשם! ומכאן גם ההסבר מדוע היו נוהגים לאחר את יום חלותו של ראש השנה, מיום א' ('לא אד"ו ראש'), "כדי שלא יבוא הושענא רבה בשבת, כי היו בוכים ומתחננים על המים" (שם). ובשבת לא היו יכולים להתפלל ולבקש על הגשם.

והנה חידוש: גם ז' ההקפות שהיו מקיפים את המזבח ביום זה קשורות במים. "ומקיפים ז' פעמים כנגד ז' פעמים שכתוב בתורה (במעשה בראשית) - 'ענן' 'וְאֵד יַעֲלֶה מִן הָאָרֶץ'" (**ענן** - ו' פעמים, ועוד **אד** - פעם אחת); מובן שהזכירו גם את הקפת יריחו כהסבר נוסף.

עניין יום החיתום הוזכר ב'זוהר':

"וביומא שביעאה דחג הוא סיומא דדינא דעלמא - ופתקין נפקין מבי מלכא" (חלק ג ל"א ב').
דווקא ערבה, הרגישה מכל יתר המינים של הלולב, היא נבחרה לְרַצּוֹת ולבקש על המים, כי היא ממחישה את תלותנו במים, על כן, ביום האחרון של סוכות היא נשארת לבדה לבקש על חיי האדם התלויים במים, והתורה מבליטה מה שלא הדגישה בשאר מינים, שיש ליטול "ערבי נחל".

מחלוקת עם הצדוקים

מעניין שכמו שעל הבאת העומר היתה מחלוקת בין פרושים לצדוקים שלא ידעו להעריך את חשיבותה של החקלאות כבסיס לקודש, ולכן קרבן העומר לדידם אינו דוחה את השבת, כן חלקו ביניהם ביחס לערבה שאף היא אינה דוחה את השבת. על כך מסופר במשנה, שהצדוקים שמו אבנים על הערבה כדי שלא יוכלו ליטול את הערבה בשבת, ובאו עמי הארצות ושמטום. כיוון שהערבה מציינת את תלותנו במים, כבר אמרו חכמינו: **"נטיעות, ערבה וניסוך המים הם הלכה למשה מסיני"** [מסכת סוכה דף מ"ד.]. ניסוך המים בא ברמז במקראות, והצדוקים לא קיבלו את הרמז הזה, וכדי להוציא מליבן אמרו חכמינו: שערבה דוחה שבת יותר משאר ימים, כדי לפרסמה, שהיא מן התורה שבעל פה [שם מ"ג:].

מכאן הפתח להסביר את מנהג הקדמונים להקיף ביום **הושענא רבה** את הר הזיתים: כיוון שמזכירין את גבורות הגשמים [בתפילת העמידה] בברכת "תחיית המתים". בזמן הבית היו רגילים להקיף את המזבח; לאחר חורבנו, נהגו הראשונים להקיף את הר הזיתים, הם באו לעורר על תחיית המתים, ביום שבו נידונים על המים שהם חיים לָעולם.

- - - - - - - - - - - - - - - - -

קיומנו כאן בארץ עם התלות שבגשמים, הוא **ברכת הארץ** שאנו מקבלים בחסדי ה' ומברכותיו, ולכן אנו מתפללים ומבקשים ביום חיתום הדין על החיים ועל הכתיבה לחיים הרי אנחנו כאן מבקשים על הדבר המקיים אותנו - הגשמים.

"חַג הַסֻּכּת תַּעֲשֶׂה לְךָ שִׁבְעַת יָמִים בְּאָסְפְּךָ מִגָּרְנְךָ וּמִיִּקְבֶךָ. **וְשָׂמַחְתָּ בְּחַגֶּךָ** אַתָּה וּבִנְךָ וּבִתֶּךָ וְעַבְדְּךָ וַאֲמָתֶךָ וְהַלֵּוִי וְהַגֵּר וְהַיָּתוֹם וְהָאַלְמָנָה אֲשֶׁר בִּשְׁעָרֶיךָ. שִׁבְעַת יָמִים תָּחֹג לַה' אֱלֹקֶיךָ בַּמָּקוֹם אֲשֶׁר-יִבְחַר ה' כִּי יְבָרֶכְךָ ה' אֱלֹקֶיךָ בְּכֹל תְּבוּאָתְךָ וּבְכֹל מַעֲשֵׂה יָדֶיךָ **וְהָיִיתָ אַךְ שָׂמֵחַ.**" [דברים ט"ז 13-15]

בשמחה ובטוב לבב, בתפילה לימים טובים ונעימים לכל בית ישראל!

הדף מוקדש ל**פדיון נפשם** של נעדרי וכלואי ישראל

בס"ד "הדף - יום יום לתולדותינו"

יום ד', כ"א בתשרי תשע"ד – הושענא רבה (25 בספטמבר)

עם הדבק בעברו בלבד הוא עם גוסס, אך אם היהודים ישאבו מעברם דעת ואהבה אל מורשתם, יהיה להם הכח לפתוח את שערי עתידם.
אבא קובנר, 1978

ויש לשאול –

הרי ברוב ארצות העולם, מים נמצאים בשפע והיינו יכולים להתקנאות בהם. אין הם צריכים להתפלל כמו שאנו נעשה מחר, ביום שמיני עצרת/שמחת תורה. הכל יש להם ...
אם כן, למה אמרנו: "קיומנו כאן בארץ עם התלות שבגשמים, הוא **ברכת הארץ** שאנו מקבלים בחסדי ה' ומברכותיו, ולכן אנו מתפללים..."
זאת ברכה? זהו חסד?

הדבר יוסבר כאשר פונים אנו לפרשת 'בראשית' שנזכה לקרוא השבת, עם תחילת קריאת התורה בשנה החדשה. הנחש, לאחר מזימתו המרושעת, בה הוא פיתה את חוה (ואת אדם הראשון) לאכול מפרי עץ הדעת טוב ורע ["וּמֵעֵץ הַדַּעַת טוֹב וָרָע לֹא תֹאכַל מִמֶּנּוּ כִּי בְּיוֹם אֲכָלְךָ מִמֶּנּוּ מוֹת תָּמוּת."] [בראשית ב' 17] נענש כך: "עַל גְּחֹנְךָ תֵלֵךְ וְעָפָר תֹּאכַל כָּל יְמֵי חַיֶּיךָ." [שם ג' 14]

ולכאורה יש לשאול, מהי הקללה שנתקלל הנחש בכך שעפר יאכל כל ימי חייו? והרי אם עפר הוא מזונו – נמצא כי מזונו מצוי לו בשפע, בנחת ולא בצער, בריוח ולא בצימצום ובלא כל טורח??.

העניין יתבאר יותר על-פי המשל הבא:

משל למלך אחד שהיה לו בן, והיה אביו מספק לו כל צרכיו, ולא מנע ממנו דבר. כל שהיה הבן צריך – ביקש מאביו, ואביו באהבתו את בנו, נתן לו את כל מבוקשו.
לימים אירע, והבן סר מדרך הישרה והיה חוטא. כעס עליו אביו כעס גדול, הוכיחו בדברים – אלם ללא הועיל. קרא המלך לאחד משריו המקורבים, ואמר לו – תן לבני כל מחסורו, ביד רחבה.
השתומם השר מאד על דברי המלך ושאל:
'אדוני המלך – מדוע אתה נותן לו את כל צרכיו? והרי אין הוא הולך בדרך ישרה?'
'אינך מבין את כוונתי', ענה המלך, 'כל זמן שבני הלך בדרך טובה, רציתי לראותו תמיד. משום כך, בכל פעם שהיה צריך דבר מה, היה בא אלי ואני שמחתי לפגשו ולמלא את כל בקשותיו. אולם עכשיו, כאשר סר מן הדרך הישרה, אין אני חפץ לראותו כלל! ברצוני שתתן לו אתה את כל צרכיו כדי שלא יבוא כלל לארמוני.'

הנמשל – מובן מאליו.
אחרי שהנחש הסית את חוה לאכול מעץ הדעת, וגרם חטא כה גדול, אמר לו הקב"ה: "ועפר תאכל כל ימי חייך!" הרי צרכיך מסופקים לך בכל מקום שתפנה, ואין לך לפנות עוד אלי בתפילה – הסתלק נא מעלי! [תורה וחיים – בראשית, עמ' ל"ב]

"בָּרוּךְ אֱלֹקִים אֲשֶׁר לֹא הֵסִיר תְּפִלָּתִי וְחַסְדּוֹ מֵאִתִּי." [תהלים ס"ו 20]

ועוד להמחיש את הדבר –

אריה דולצ'ין (שר בממשלת ישראל, ולאחר מכן ונשיא ההסתדרות הציונית בשנים 1978–1987, ר' תמונה) בתור ילד צעיר היה מתפלל עם סבו בבית כנסת במוסקבה. יום אחד, הוא שם לב כי אינו מכיר את התפילה שאומרים באותה עת. הסבא הסביר לו שמתפללים על הגשם (היום היה שמיני עצרת). אריה הקטן תהה – הרי סבא, אמר, הסתכל בחוץ ותראה כמה גשם יורד עכשיו - גשם זלעפות! חייך הסבא ואמר לאריה – זה אינו הגשם שלנו – אנחנו מתפללים על הגשם **שלנו** (בארץ הקודש!)

"חַג הַסֻּכֹּת תַּעֲשֶׂה לְךָ שִׁבְעַת יָמִים בְּאָסְפְּךָ מִגָּרְנְךָ וּמִיִּקְבֶךָ. **וְשָׂמַחְתָּ בְּחַגֶּךָ** אַתָּה וּבִנְךָ וּבִתֶּךָ וְעַבְדְּךָ וַאֲמָתֶךָ וְהַלֵּוִי וְהַגֵּר וְהַיָּתוֹם וְהָאַלְמָנָה אֲשֶׁר בִּשְׁעָרֶיךָ. שִׁבְעַת יָמִים תָּחֹג לַה' אֱלֹקֶיךָ בַּמָּקוֹם אֲשֶׁר-יִבְחַר ה' כִּי יְבָרֶכְךָ ה' אֱלֹקֶיךָ בְּכֹל תְּבוּאָתְךָ וּבְכֹל מַעֲשֵׂה יָדֶיךָ **וְהָיִיתָ אַךְ שָׂמֵחַ.**" [דברים ט"ז 13-15]

בשמחה ובטוב לבב, בתפילה לימים טובים ונעימים לכל בית ישראל!

הדף מוקדש ל**פדיון נפשם** של נעדרי וכלואי ישראל